

Nova spoznanja o načinu gradnje obrambnega sistema na prazgodovinskem gradišču Brecljev hrib na Gorenjskem

New insights about the defence system of the prehistoric hillfort at Brecljev hrib in the Gorenjska region, Slovenia

Matej Draksler

Skupina STIK, Cesta Andreja Bitenca 68, 1000 Ljubljana; matej.draksler@skupinastik.si

Petra Vojaković

Arhej d. o. o., Drožanjska 29, 8290 Sevnica; petra.vojakovic@gmail.com

Izvleček: Med arheološkimi raziskavami, izvedenimi v letu 2015, so bili na prvi terasi tik za južnim okopom prazgodovinske naselbine na Brecljevem hribu odkriti sledovi večfaznega obrambnega sistema, ki ponujajo nova spoznanja o načinu gradnje obrambnih sistemov na Gorenjskem.

Ključne besede: Slovenija, Gorenjska, Smlednik, Brecljev hrib, prazgodovina, gradišče, obrambni sistem, palisada

Abstract: The 2015 investigations at the Iron Age hillfort on Brecljev hrib near Smlednik, conducted in the southern part of the settlement, revealed traces of a two-phase fortification system. These results advance our knowledge of the Early Iron Age fortifications in the Gorenjska region.

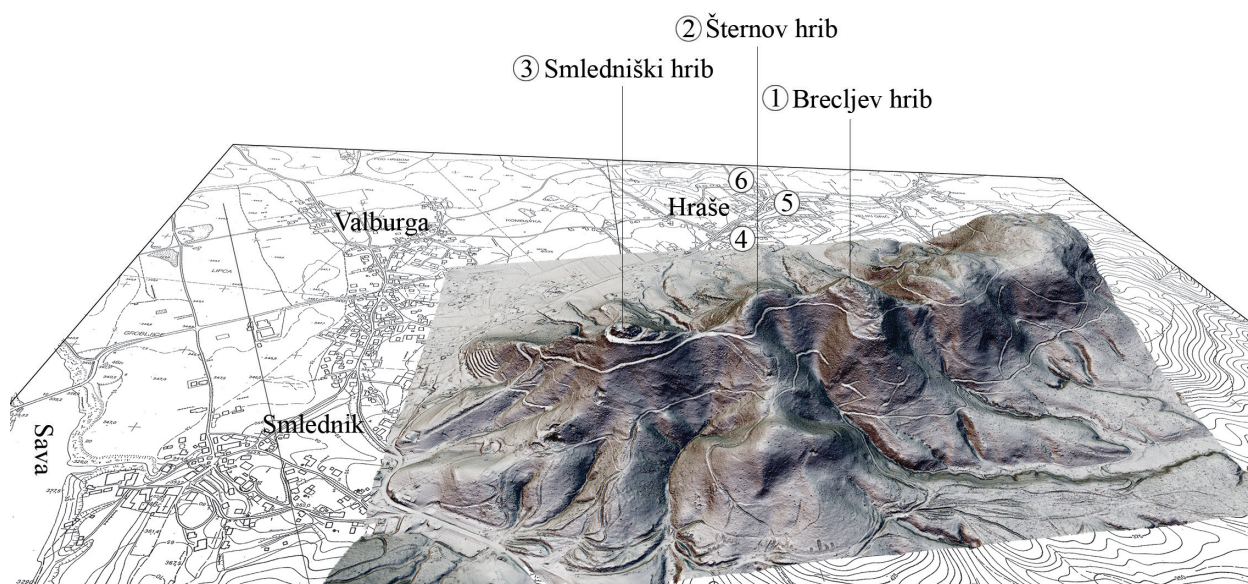
Keywords: Slovenia, Gorenjska, Smlednik, Brecljev hrib, prehistory, hillfort, fortifications, rampart

Uvod

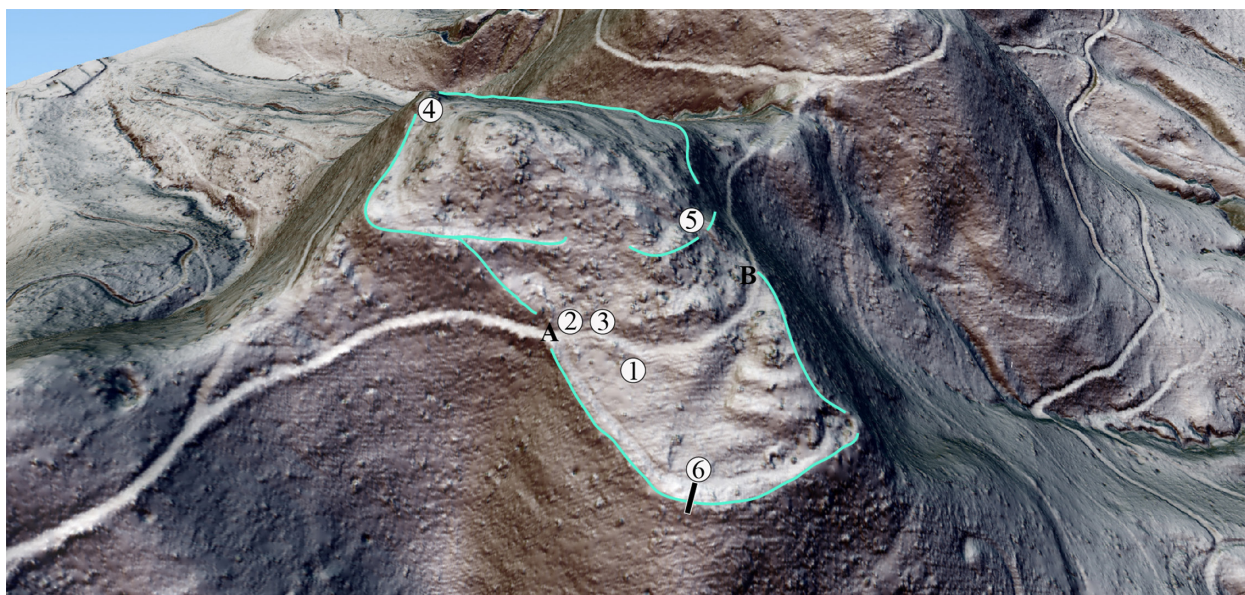
Arheološko najdišče Brecljev hrib (imenovano tudi Gradišče nad Hrašami), na katerem ležijo ostanki utrjene prazgodovinske naselbine, leži na eni od najvišjih vzpetin na grebenu, ki se vleče med iztekem globoke savske debri pri Medvodah na zahodu in Repnjami na vzhodu ter ga nizek preval pri Smledniku deli na dva dela. Na kopastem pomolu vzhodno od prevala stoji

Stari grad Smlednik (516,9 m), na le malenkost nižji tretji vzpetini v grebenu pa v prispevku obravnava Gradišče (516,2 m) (sl. 1; Gaspari 2006a, 17).

Konec oktobra 2015 je ekipa Skupine STIK na najdišču izvedla arheološki testni izkop. Njihova glavna namena sta bila raziskava ostankov utrjene prazgodovinske naselbine ter vsebinska zasnova načinov prezentacije in promocije arheološkega najdišča *ter ugotovitev najprimernejših ukrepov varstva za*

Slika 1. Prazgodovinska najdišča v okolici Smlednika (izdelal: M. Draksler).

Slika 2. Brecljev hrib, interpretiran digitalni model relief. Pogled proti severovzhodu (interpretacija: M. Draksler).

preprečitev oz. omilitve škodljivih vplivov na arheološke ostaline.¹ Ob predhodnem ogledu terena smo ugotovili, da je arheološki zapis dobro ohranjen predvsem na prvi terasi za južnim okopom, kjer je zaradi polzenja in erozije višje ležečih depozitov prišlo do največje akumulacije sedimentov. Sledil je izkop sonde 1 velikosti 10 × 2 m (sl. 2).²

V času raziskav je bilo izkopanih 1.683 kosov prazgodovinskih arheoloških najdb, od tega 1.473 kosov lončenine, 76 kosov gradbenega materiala oz. ožgane gline, 6 kosov bronca, 37 kosov železove rude,³ 1 kos žlindre, 5 kosov železa, 56 kosov živalskih kosti, 9 kosov kamna in 11 kosov ostalega (npr. svitki, ki so se uporabljali kot kuhinjski pripomoček pri kuhi/peki).

1 Naročnik raziskave je bilo Turistično društvo Smladnik.

2 Prvotno je izkop v dolžino meril 8 m. Zaradi boljšega končnega rezultata smo v času raziskave izkop podaljšali za 2 m proti jugozahodu. Dela so potekala od 26. 10. do 5. 11. 2015. Strokovni nadzor je izvajala Mija Topličanec (ZVKDS, OE Ljubljana). Izkop smo izvajali ročno. Vzporedno je potekalo sprotno čiščenje površin posameznih stratigrafskih enot (SE) v profilu in tlorisu ter makroskopski pregled izkopane zemljine. Vsakemu izkopu je sledilo opisno, fotografsko in mersko dokumentiranje izpostavljenih stratigrafskih enot, vse do geološke osnove. Na delu izkopnega polja smo dodatno poglobili geološko osnovo, izkop pa poimenovali sonda 1002.

3 Slednji so rjave barve, kompaktni in najverjetneje gre za limonitno sestavo. Nekateri med njimi so rdečkasti (hematitizirani?), in ker bi lahko bili praženi, smo jih opredelili kot (domnevno) praženo rudo. Pri tem se poraja vprašanje, ali so bili zbrani vzorci rude prinešeni v naselbino z namenom taljenja in pridobivanja rude. V prid temu nam priča tudi domnevna talilna žlindra iz plasti SE 2 (majhen odlomek curka žlindre) ter odlomki železa, ki dokazujejo železarstvo v naselbini. Ostanke železove rude, žlindre in železo je opredelil Ivan M. Hrovatin, za kar se mu na tem mestu iskreno zahvaljujemo.

O gradnji obrambnega sistema na Brecljevem hribu

Glede na stratigrafsko sliko in podroben pregled najdb smo ostaline na območju prve terase za južnim okopom strnili v več faz (sl. 3).⁴

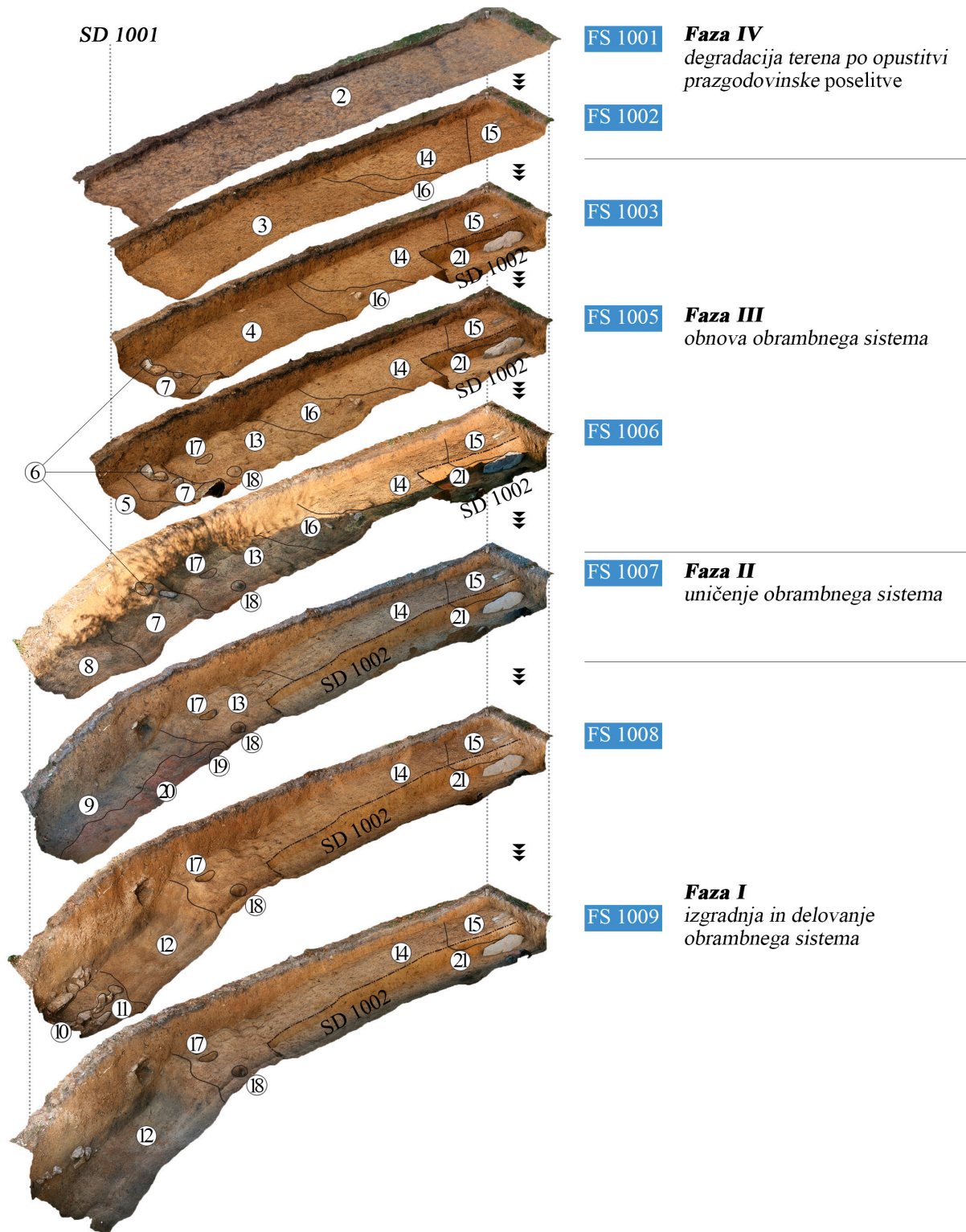
I. faza: izgradnja in delovanje obrambnega sistema

Izgradnjo obrambnega sistema na južnem robu pobočja je omogočil večji poseg (SE 12; sl. 3: 9). Nastala terasa je v širino merila 3 m. Na severnem robu je bila tako v ilovnato geološko osnovo (SE 14)⁵ z njo ustvarjena položna stena višine 0,5 m. Na južni del pobočja je bila nasuta zemljena plast (SE 11), njen skrajni zunanji rob pa je bil še dodatno utrjen z velikimi apnenčevimi kamni velikosti do 0,4 m (SE 10; sl. 3: 8; 4; 6: 2, 7). Ti so preprečevali zdrs obrambne strukture po pobočju navzdol. Pobočje je bilo nato nasuto z ilovnato plastjo z večjim številom odlomkov prazgodovinske lončenine (T. 2: 7–14; 3: 1–20; 4: 1–2), živalskih kosti⁶ in drobcev

4 Zaradi lažje berljivosti grafičnih prilog smo poimenovali posamezne stratigrafske enote (SE) z zaporednimi številkami od 1 do 23.

5 Na samem vrhu plasti smo ob izkopu še zasledili posamezne odlomke prazgodovinske lončenine, katerih odkritje pripisujemo sedimentiranju na njeni površini, kot posledici izrabe prostora.

6 Zbir živalskih ostankov vključuje 33 najdb, od katerih jih je bilo mogoče taksonomsko opredeliti dobro tretjino. Pripisani so bili najmanj štirim različnim vrstam, vse pa sodijo v razred sesalcev. Z izjemo treh odlomkov brščas istega paročka jelenjega rogovja zbir vključuje zgolj ostanke domačih živali. Ugotovitev je skladna s stanjem na drugih arheozoološko raziskanih starejše železnodobnih najdiščih na Slovenskem in izpostavlja kvantitativno zanemarljivo vlogo lova pri zagotavljanju mesa in maščob. Pravzaprav tudi najdbe jelenjega rogovja ni mogoče z gotovostjo povezovati s prehrambnimi navadami, saj so ljudje to pomembno surovino pridobivali tudi

Slika 3. Stratifrgska sekvenca na najdišču v 3D okolju (izdelala: D. Badovinac, M. Draksler).

s pobiranjem naravno odpadlih primerkov. V taksonomskem smislu kaže še omeniti, da je bilo mogoče izmed ostankov drobnice do ravni vrste opredeliti zgolj odlomek nadlahtnice, ki je bila pripisana kozji (glede na velikost najdbe pravzaprav kozlu). Metrično se zbrane najdbe umesčajo znotraj variacijske širine za sočasne primerke v

regiji. Med taksonomsko neopredeljenimi ostanki (N = 18) je bilo mogoče anatomsko opredeliti dva odlomka reber, ki velikostno sicer sovpadajo z ovčjimi/kozjimi. Živalske ostanke je opredelil in naveden komentar podal dr. Borut Toškan, za kar se mu na tem mestu iskreno zahvaljujemo.

Slika 4. Nasutje (SE 11) in nad njim utrđitev iz velikih apnenčevih kamnov (SE 10). Pogled proti severozahodu (foto: M. Draksler).

Slika 5. Ruševinska plast ožgane gline (SE 20), odložena na pobočje (SE 9). V ozadju sta vidni jami za stojki (SE 17 in SE 18). Pogled proti severu (foto: M. Draksler).

oglja (SE 9; sl. 3: 7; 5). Severno, nad nastalo teraso, je ležala ilovnata plast (SE 16; sl. 3: 2–6; 6: 2). Slednjo razlagamo kot utrđitev terena oz. hodno površino. V geološki plasti (SE 14) sta bili odkriti dve plitvi jami za stojki ovalne in okrogle oblike (SE 17 in SE 18) v medsebojni razdalji 0,9 m. V zasutju (SE 22) prve so

bili odkriti le drobci ožgane gline ter odlomki lončnine (T. 4: 14), v zasutju (SE 23) druge pa apnenčeva lomljenca, ki bi lahko predstavljala zagozde za lesene navpične nosilce. Jami za stojki sta najverjetneje pripadali ostankom lesene obrambne konstrukcije/palisade, za katero na njeni notranji strani predvidevamo zemljeni nasip (SE 8; sl. 12). Med posamezne vertikalne nosilce je bil najverjetneje vstavljen preplet, ometan z glino.⁷ Jami za stojki sta bili globoki le 0,25 m, zato domnevamo, da je bil teren ob obnovi obrambne strukture (v III. fazi) delno znižan oz. očiščen.⁸ Kljub temu da indicev tekom raziskav nismo odkrili, predvidevamo, da so bili del lesene konstrukcije/palisade tudi horizontalni leseni elementi, ki so strukturo še dodatno utrdili (sl. 12).⁹

II. faza: uničenje obrambnega sistema

Pobočje oz. plast (SE 9) je bilo delno prekrito z debelo plastjo ožgane gline (SE 20; sl. 3: 7; 5), ki nam skupaj z ostanki sežganih živalskih kosti¹⁰ in nekaterih sekundarno prežganih odlomkov lončenine, odkritih v plasti SE 9, nakazuje, da je bilo obravnavano območje podvrženo večjemu požaru, ki je botroval uničenju lesenega obrambnega sistema. Slednji je bil še dodatno podvržen erozijskem delovanju, na kar nakazuje zemljena plast (SE 8), ki je bila prvotno predvidoma del zemljenega nasipa, ki se je naslanjal na leseno konstrukcijo/palisado, po požaru pa je le-ta zdrsnila po pobočju ter prekrila površini plasti SE 9 oz. 20.

III. faza: obnova obrambnega sistema

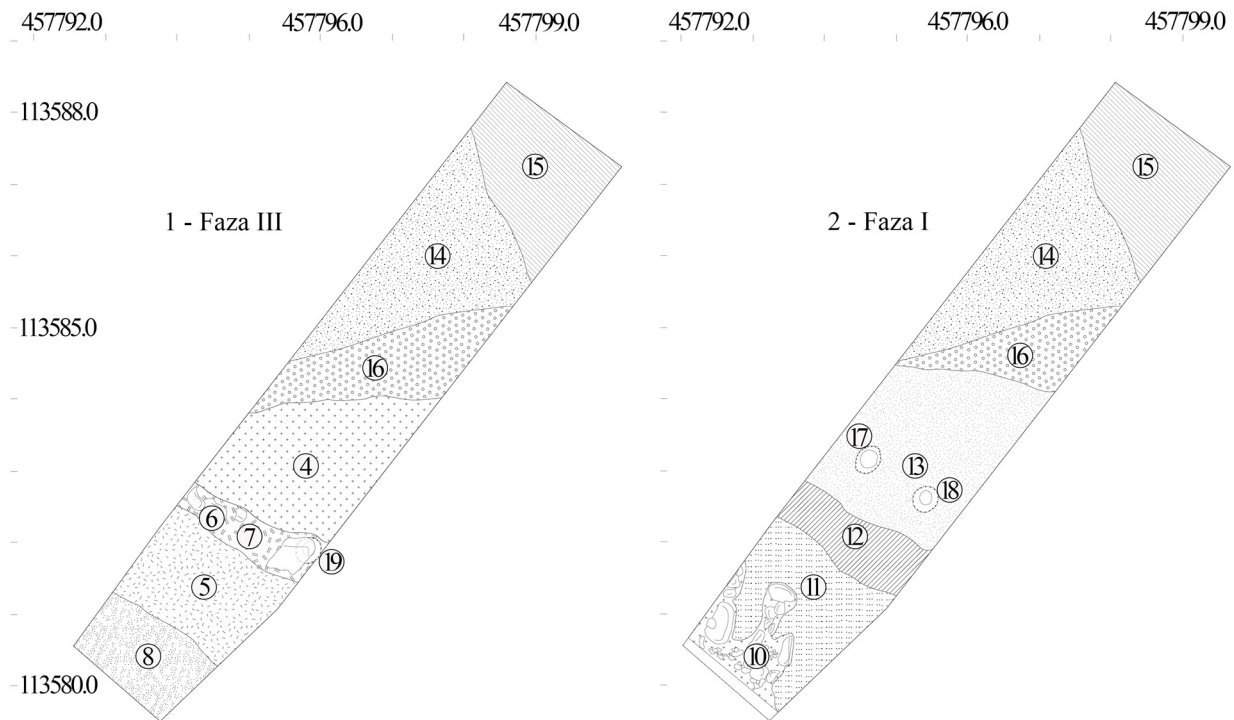
Sledila je ponovna gradnja obrambnih struktur, o čemer nam priča v ruševinsko plast (SE 20) vkopana okrogla jama za stojko (SE 19), ki jo interpretiramo kot ostanke nove lesene konstrukcije/palisade (sl. 3:

7 O tem nam pričajo sledovi ožgane gline (SE 20; sl. 2–3), ki smo jih odkrili raztresene po pobočju (SE 9).

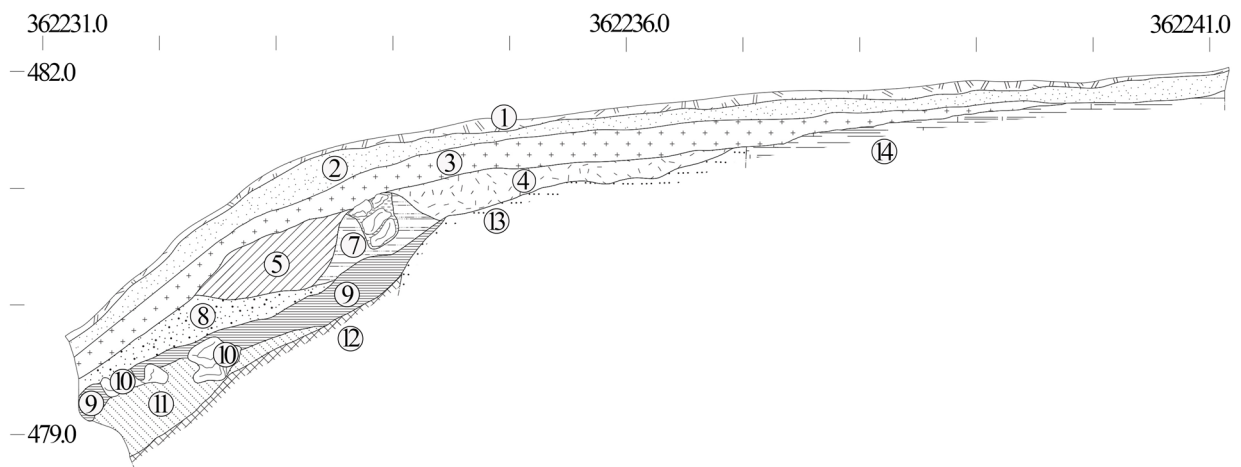
8 S posegom je bil odstranjen tudi del hodne površine (SE 16).

9 Takšen tip fortifikacije (tip Kelheim) je značilen predvsem za prostor južne Nemčije, pojavlja pa se po celi Evropi, in sicer od Slovaške (Pieta 2010, sl. 58: 8) do Francije (Gruat 2006, sl. 13: 8). Zanj je značilno, da je za leseno palisado nasut zemljen nasip – klančina, palisada pa je dodatno utrjena z vodoravnimi koli, ki niso pritrjeni na notranjo linijo navpičnih kolov, ampak so vpeti v notranje nasutje (Audouze, Büchschütz 1992, 112). Na ta način grajene obrambne konstrukcije so značilne predvsem za obdobje mlajše železne dobe, s po nekaj primerki pa so na območju Srednje Evrope izpričane tudi že v obdobju starejše železne dobe (Pieta 2010, 138).

10 Omeniti kaže še ugotovitev, da so bili štirje odlomki živalskih kosti sežgani, enako pa velja tudi za tri že omenjene odlomke jelenjega rogovja (vseh sedem ostankov izvira iz SE 9). Zaradi karboniziranosti organske komponente v kostnini lahko sklepamo, da je bila izpostavljenost viru toplote razmeroma kratkotrajna, nizka pa je bila tudi dosežena temperatura ognja (< 500 °C). Kaže torej, da je sežganost omenjenih najdb smiselno povezati z večjim požarom, ki ga je pokazala tudi analiza arheoloških ostalin.

Slika 6. Sonda 1. Tlorisni prikaz faze I in III (izris: D. Badovinac).

Slika 7. Sonda 1. Severozahodni profil (izris: D. Badovinac).

7; 8). Slednja je bila od linije palisade iz I. faze oddaljena 0,7 m navzven proti jugu. V njenem polnilu so bili odkriti le drobcji ožgane gline in odlomki lončenine.

Vrh že zgoraj omenjene zemljene plasti (SE 8) je bil odstranjen, na tako pripravljeno površino pa je bila nato nasuta plast ilovnatoga peska (SE 7; sl. 3: 6; 6: 1, 9), na katero so bili v suhi tehniki zloženi veliki apnenčevi lomljenci velikosti do 0,5 m (SE 6; sl. 3: 3–6; 6: 1; 9–10). Ti so služili za utrditev in stabilizacijo lesene konstrukcije. Na notranji strani, tik za palisado, smo dokumentirali ilovnato plast (SE 13) s

sledovi ožgane gline, ki jo interpretiramo kot ostanek oz. smetenje pri gradnji. Nanjo je bila nasuta peščena plast oz. nasutje, ki je služilo kot izravnava površine (SE 4; sl. 3: 3; 6: 1). Podobne konsistence je bila tudi plast (SE 5; sl. 3: 5; 6: 1, 9), nasuta pred palisado preko plasti SE 7 (sl. 13).

Na severozahodnem delu izkopnega polja, tik za obrambnim sistemom, smo prepoznali do 0,15 m veliko poglobitev plitvega U preseka (SE 21), ki je bila zapolnjena z ilovnatim peskom (SE 15; sl. 3: 2–9; 10). Slednjo razlagamo kot utrditev oz. pot, ki je potekala vzporedno z obrambnim sistemom.

Slika 8. Izpraznjena jama za stojko (SE 19), kot je bila vidna na nivoju plasti SE 12. Pogled proti jugovzhodu (foto: M. Draksler).

Slika 9. Zemljen nasip po odstranitvi nasutja (SE 5), faza III. Pogled proti severu (foto: M. Draksler).

Slika 10. Pogled na najdišče po odstranitvi spolzelih plasti, ki so se naložile na ostankih prazgodovinskega nasipa. Pogled proti zahodu (foto: M. Draksler).

IV. faza: degradacija terena po opustitvi prazgodovinske poselitve

Po opustitvi prazgodovinske poselitve je bilo območje prepuščeno eroziji. Tako je celotno območje postopoma prekrila zemljena plast (SE 3; sl. 3: 2), v kateri so bile izključno prazgodovinske najdbe. Del najdb je v plast najverjetneje dospel z erozijo iz višje ležečega dela naselbine, del najdb, vsaj tiste v nižjem delu plasti, pa gre najverjetneje pripisati III. fazi obrambnega

systema. Slednjega je prekrila zemljena plast (SE 2; sl. 3: 1), v kateri smo še odkrili posamezne odlomke prazgodovinske lončenine, manjše kose železa ter žlindro.

Kronološka opredelitev najdb/ faz obrambnega sistema¹¹

Za časovno opredelitev izgradnje in delovanja obravnavanega prazgodovinskega obrambnega sistema (t. j. prva prazgodovinska faza) je v prvi vrsti služilo servisno posodje, ki predstavlja največji delež odkrite prazgodovinske lončenine. Najpogosteje so bile zastopane skodele s presegajočim ročajem tipa Sk1a in Sk1b po Vojaković oz. tipa 3 po Dularju (T. 3: 12–16), odkrite v plasteh SE 9, 16 in 8. Te se v naselbini na Tribuni v Ljubljani pojavijo v III. gradbeni fazi, ki jo avtorica povezuje z začetkom starejše železne dobe v Sloveniji (oz. s stopnjo Lj IIa/IIb) in so v uporabi še v naslednji IV. gradbeni fazi, ki pa sovпада s stopnjo Lj IIIa (Vojaković 2013a, 282–284). Enako sliko nam kaže tudi ljubljansko grobišče, kjer so omenjene skodele v uporabi od stopnje Ljubljana IIb do Ljubljana IIIa (Dular 1982, 113, 115, sl. 13: 16). Na sam začetek halštatskega obdobja sodijo tudi na Dolenjskem (isti 1982, 61, št. 175–179). Za njih je značilno, da gre pravzaprav za posnetke žarnogrobiščnih kovinskih posod (Dular 1982, 61). Ožje jih lahko časovno umestimo tudi s pomočjo okrasa, ki se pojavlja na njih. Okras vtisnjenih oz. žigosanih krožcev v liniji, v obliki križa ali v obliki črke T ali X, zasledimo v grobovih 19, 22, 27, 92, 138, 182, 296–298, 305 in 309 iz Ljubljane (Stare 1954, T. 18: 3; 20: 1; 25: 1; Puš 1971, T. 7: 7; 20: 3; 31: 11; isti 1982, T. 13: 3; 14: 3, 13; 18: 6; 21: 2). Grob 22 je na podlagi pridatkov datiran v stopnjo Ljubljana IIa (Gabrovec 1973, 343). Podobno okrašene posode so bile odkrite tudi v naselbini v Kranju (Rozman 2004, 71, 73, T. 7: 1–2). V naselbini v Ormožu se ta način okrasa pojavlja že v stopnji Ormož I, zasledimo pa ga tudi v stopnji II po Lamutu (Ha B in Ha B3/C1) (Lamut 1988–1989, 238–241), na Brinjevi gori pa v 4. in 5. plasti, torej v stopnji Ha B/C (Oman 1981, 144–216). Podoben okras je bil odkrit tudi na posodi v grobu 445 na Mostu na Soči, ki je na podlagi pridatkov datiran v stopnjo SL Ib2 oz. stopnjo Ha C1 (Teržan et al. 1984, T. 37: 7; Teržan, Trampuž 1973, 422).

Ostalo servisno posodje ima večji časovni razpon. Ene izmed teh so skodele tipa S2b in 2c po Vojaković (T. 3: 5–11; 5: 8), odkrite v plasteh SE 9 in 11. Za te skodele je značilno, da so široke in globoke ter imajo zaobljena ramena, ki se zaključujejo v uvihano ustje.

Posode običajno niso okrašene, nekatere izmed njih pa imajo na ramenu plastične bradavice. Tako oblikovane skodele so bile v rabi tako v kulturi žarnih grobišč kot tudi v halštatskem obdobju (Dular 1982, latvice tipa 1, 75, T. 25: 244–246; 26: 247–249; Vojaković 2013a, 219–220, sl. 120: 5–10).

V ta čas sodi tudi skleda tipa S4 po Vojaković (T. 5: 7), odkrita v plasti izravnave (SE 11). Za ta tip je značilno, da so dokaj globoke in imajo zaobljeno rame in rahlo izvihano ustje. Posode navadno niso okrašene (Vojaković 2013a, 221, sl. 120: 13).

Servisnemu sledi kuhinjsko posodje, med katerim prevladujejo lonci. Odkriti so bili skoraj v vseh izkopanih plasteh. Najštevilčnejše so bili zastopani biko-nično oblikovani lonci s stožčastim/usločenim vratom, ki prehaja v močno izvihano ustje (T. 2: 7–9; 4: 14). Skoraj vsi kosi so okrašeni z vodoravnimi kanelurami. Gre za lonce tipa 1 in 2 po Dularju, ki se na ljubljanskem grobišču SAZU pojavijo v stopnji Ljubljana IIa in IIb ter so v rabi vse do stopnje IIIa (Dular 1982, 109, 114, sl. 12: 8–9). Glede na grobove iz Podzemlja (grob 1/20, 2/ 40), Brezja (grob 6/5), Kranja (grob 1) in Mengša (grob 1) lahko ta tip na Dolenjskem in Gorenjskem uvrstimo v stopnjo Podzemelj 1 in 2 (Dular 1982, 23–24, št. 12–22).

Z nekaj primerki so bili zastopani še kroglasti lonci s cilindričnim vratom in rahlo izvihanim ustjem (T. 2: 10) ter tulipanasto oblikovani lonci z rahlo izvihanim ustjem (T. 2: 14; 3: 1; 5: 6), ki so bili v rabi od stopnje Ha A do Ha C1 (Vojaković 2013a, 234–235, sl. 121: 12–14). Natančnejšo datacijo enega izmed njih nam ponuja okras apliciranih bradavic oz. linija bradavic. Ta način okrasa se na najdišču Ormož pojavlja v stopnji Ormož II (Lamut 1988–1989, 238–241), na Pošteli pa v I. in II. horizontu oz. v stopnji Ha B3/C (Teržan 1990, 32, sl. 1: 10).

Širši časovni razpon imajo tudi v skoraj vseh plasteh odkriti kuhinjski ter »obrtniški«¹¹ pripomočki, kot so svitki (T. 1: 5; 2: 2; 4: 1), pekve (T. 2: 6; 3: 17–20; 4: 6–7; 5: 9), žrmlje in drsniki/gladila (T. 1: 3, 6; 4: 2, 13; 5: 10–11) ter šoba (T. 5: 1) in piramidalna utež (T. 1: 2).

Pri časovni opredelitvi smo se skušali opreti tudi na okras, ki se pojavlja na lončenini. Izkazalo se je, da je na najdišču najbolj zastopan okras plastičnih reber (T. 2: 12, 14; 3: 17–18; 4: 6; 5: 9), ki je bodisi gladek bodisi razčlenjen z odtisi prstov in se pojavlja tako nad maksimalnim obodom kot pod njim. Na ta način okrašeno posodje je bilo prisotno v skoraj vseh odkritih plasteh, značilno pa je za celotno bronasto in starejšo železno dobo. Rebrom sledijo aplicirane bradavice (T.

11 Pri kronološki opredelitvi gradiva smo se oprli predvsem na nabor gradiva, odkritega pri raziskavah naselbine in grobišča v Ljubljani (Vojaković 2013a; Stare 1954; Puš 1971; isti 1982; Škvor Jernejčič 2014) in Kranju (Rozman 2004; Horvat 1983). Za širše razumevanje pa smo se navezali tudi na ostale sočasne halštatske skupine (npr. dolenjsko in štajersko skupino).

1: 16; 2: 1, 9, 15; 3: 5) ter okras navpičnih in vodoravnih kanelur (T. 2: 7–8, 13; 4: 9, 14), ki se pojavlja v plasteh SE 9, 13 in 22. Ta se na dobovskem grobišču pojavi že v 1. stopnji oz. stopnji Ha A1 (Dular 1978, 37). V isti čas sodijo na ta način okrašene posode tudi na Brinjevi gori, saj so bile odkrite v plasteh 1, 2 in 3 (Oman 1981, 144–216), v naselbini Ormož pa je tak okras značilen za stopnji I in II (Lamut 1988–1989, 238–241). Zasedimo ga tudi na skledah na Pošteli, in sicer v njeni II. in III. stopnji (Teržan 1990, 32, 35). V isti čas sodi tudi okras navpičnih kanelur. Vodoravne kanelure so zelo razširjene v starejšem halštatskem obdobju, vendar gre tudi pri slednjih za tradicijo kulture žarnih grobišč (Hänsel 1976, 185).

V plasti SE 2 in 14 pa sta bila odkrita odlomka, ki sta bila okrašena s psevdovrvice (T. 1: 1, 4). Slednji je nasploh značilen za ruško žarnogrobiščno skupino v celotni stopnji Ha B (Teržan 1990, 47). V Ormožu je zastopan v stopnjah Ormož I, II in III po Lamutu (Lamut 1988–1989, 238–241), v Gornji Radgoni pa v I. horizontu (Horvat Šavel 1981, T. 4: 13). Najdemo ga tudi v Kranju (Rozman 2004, T. 2: 11; 4: 3; 6: 11, 14; 8: 3; 9: 1, 7; 18: 6; 19: 3; Horvat 1983, 149, T. 2: 3; 3: 13; 4: 18; 5: 25; 6: 2, 3; 7: 4–13; 9: 25; 11: 22; 16: 14–17), kjer je dokaj pogost, posamezne primere pa tudi na Bledu v grobu 51 (Gabrovec 1960, T. 29: 3) in v Ljubljani v grobu 17, ki je datiran v najstarejšo stopnjo Ljubljana I (Stare 1954, T. 16: 3). Ta način okraševanja naj bi bil v modi do stopnje Ljubljana IIIa (Rozman 2004, 69), nato pa sledi opuščanje na širšem prostoru.

Gradivo iz druge prazgodovinske faze, ki jo povezuje s propadom obrambnega sistema, je sicer izredno slabo zastopano, vendar zadostno do te mere, da lahko zaključimo, da so bili s po enim primerkom zastopani odlomki kroglastih loncev s cilindričnim vratom in rahlo izvihanim ustjem (T. 5: 2) ter skleda tipa 2c po Vojaković (Vojaković 2013a, 219–220, sl. 120: 9–10) (T. 5: 3). Problematična je njihova datacija, saj se obe obliki pojavljata tako v kulturi žarnih grobišč kot tudi v halštatskem obdobju (Dular 1982, latvice tipa 1, 75, T. 25: 244–246; 26: 247–249; Vojaković 2013a, 219–220, sl. 120: 5–10). Še najbolj oprijemljivo datacijo nam nudi skodela s presegačnim ročajem tipa Sk1a po Vojaković oz. tipa 3 po Dularju (T. 5: 4), za katere smo že zgoraj pokazali, da so značilne predvsem za sam začetek starejše železne dobe (Vojaković 2013a, 222–224, sl. 120: 16; Dular 1982, 113, 115, sl. 13: 16).

Nekoliko bolj izpovedno, a hkrati skromno je gradivo, ki pripada tretji prazgodovinski fazi. Slednjo povezuje s ponovno izgradnjo novega, še močnejšega obrambnega sistema. Zanimivo je dejstvo, da so

tudi v tej fazi prevladovali odlomki kroglastih loncev s cilindričnim vratom in rahlo izvihanim ustjem (T. 2: 4; 4: 4; 5: 2) ter skleda tipa S2b in 2c po Vojaković (T. 2: 5; 4: 5; 5: 3), torej oblike, ki se pojavljajo tako v kulturi žarnih grobišč kot tudi v halštatskem obdobju (Dular 1982, latvice tipa 1, 75, T. 25: 244–246; 26: 247–249; Vojaković 2013a, 219–220, sl. 120: 5–10). Še najbolj datacijsko oprijemljivi so odlomki, ki so bili v tej fazi okrašeni skorajda izključno z žlebljenjem. Ta način okrasa je bil zastopan v plasti SE 4 in 13. Gre za okras vodoravnih in navpičnih žlebov na ostenju (T. 2: 1; 4: 10). Poševno žlebljenje je na Dolenjskem jasno opredeljeno v stopnjo Stična–Novo mesto 1 in 2 (Dular 1982, 83; Grahek 2013, 170–171). Vodoravno pa je v primerjavi s poševnim v uporabi dalj časa. Pojavi se namreč že na začetku železne dobe, in sicer kot kanelirana ustja loncev s stožčastimi vratovi, najbolj pa je razširjeno v mladohalštatskem obdobju, ko so na ta način krasili predvsem vratove in noge posod (Dular 1982, 85; Grahek 2013, 170–171). Navpični žlebovi na ustju skleda so značilni za čas Ha B3 (Dular, Tomanič Jevremov 2010, 80, T. 12: 10; 33: 7), nekoliko mlajši Ha C pa so poševni in navpični žlebovi na vratu ali maksimalnem obodu posode (Dular et al. 2010, 80, T. 13: 1, 2; 97: 6; 98: 4).

O poselitveni sliki Brecljevega hriba in okolice

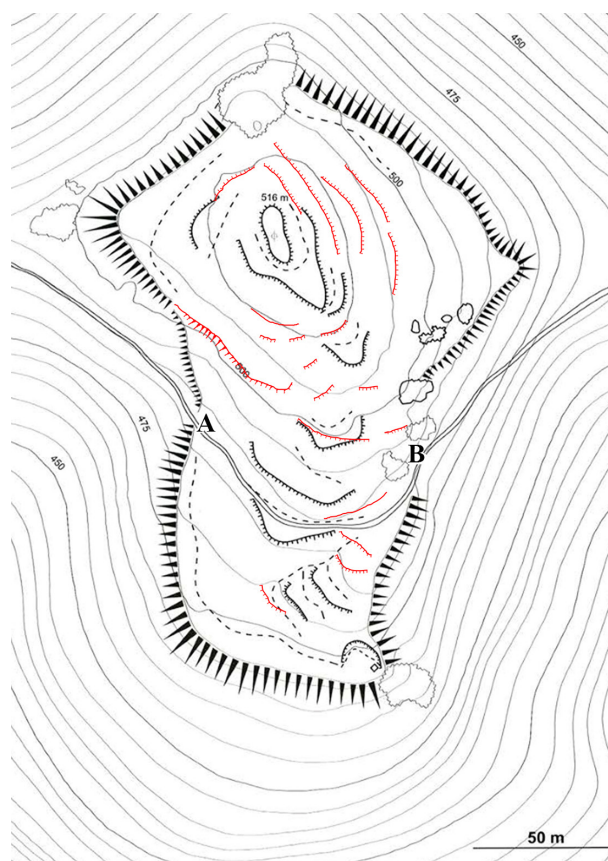
Da smemo na Brecljevem hribu pričakovati prazgodovinsko naselbino, sta poudarjala že Simon Rutar in Jernej Pečnik (sl. 1: 1). Na slednjem sta prepoznala spiralasto potekajoče terase, na katerih naj bi bili ostanki okroglih objektov z ilovnatim ometom (Rutar 1894, 184; Levec 1896, 5; Pečnik 1904, 8, 128). Njunjo domnevo je s terenskim ogledom leta 2006, geodetsko izmerno¹² in predstavitevijo prazgodovinskih najdb iz jugozahodnega dela gradišča prvi potrdil Andrej Gaspari (sl. 2: 1) (Gaspari 2006b, 138–140; isti 2006a, 15–44).

Ta je bila dodatno podprta s prazgodovinskim gradivom, odkritim na zahodnem (sl. 2: 2–3), severnem (sl. 2: 4) in vzhodnem delu naselbine (sl. 2: 5). Med slednjim po izpovednosti definitivno najbolj izstopa žlindra (Vojaković 2013b, 19–28), ki je pripadala bodisi delno sintrirani steni peči bodisi mali konveksno–konkavni kovaški žlindri ali celo odlomku

¹² Naselbina v izmeri 2,16 ha in obsegom 640 m je bila močno utrjena s sistemom dobro ohranjenih nasipov, ki so na terenu vidni kot oster prehod med strmim zunanjim pobočjem in terasasto izravnavo v notranjosti (Gaspari 2006a, 20).

tekoče žlindre z dna talilne peči.¹³ Na podlagi napisanega lahko zaključimo, da imamo opraviti s sledovi proizvodnje in predelave železa, podobno kot npr. na dolenskih najdiščih, kot so Kučar nad Podzemljem, Branževac pri Dolenskih Toplicah in Marof v Novem mestu (Dular, Tecco Hvala 2007, 215–217). Vendar so za razliko od dolenskih najdišč na Brecljevem hribu, kolikor lahko sodimo po tu obravnavanih najdbah, metalurški procesi potekali sicer na robu, a še znotraj naselbine, ki pa bi jo lahko na podlagi javno dostopnih lidarskih podatkov in interpretaciji le-teh razdelili na dva dela (na večji zgornji in manjši spodnji del; sl. 2, 11).¹⁴ Sledovi notranjega obzidja so predvsem na skrajnem vzhodnem robu naselbine, kjer je teren precej preoblikovan z mlajšimi posegi, težko prepoznavni, zaradi česar moramo biti pri interpretaciji njegovega poteka previdni. Ne glede na vse pa se notranje obzidje nakazuje z vrzeljo v osrednjem delu, ki močno spominja na t. i. škarjasti tip vrat (Dular, Tecco Hvala 2007, sl. 54: 8). Glavno območje poselitve tako predvidevamo v zgornjem, severnem delu naselbine, na južnem in vzhodnem pobočju vrha, kjer dobre razmere za postavitev objektov ponujajo v pobočje vsekane podolgovate terase. V spodnjem, južnem delu naselbine so vidne terase le na njegovem vzhodnem delu, kjer bi morda zaradi zgoraj omenjenih indicij pričakovali rokodelske dejavnosti, povezane z metalurgijo oz. izdelavo/obdelavo kovinskih izdelkov. V naselbino se je nekdaj najverjetneje vstopalo na dveh mestih. Na zahodu, kjer nasipe prečka tudi današnji kolovoz (sl. 2: A, 11), vhodni del pa je danes sicer močno preoblikovan z mlajšimi posegi, a ohranjen do te mere, da bi smeli vhod v naselbino glede na topografijo terena pričakovati v ozkem prehodu med skalovjem na mestu današnjega kolovoza (sl. 2: B, 11).

Na podlagi doslej znanih podatkov prazgodovinske poselitve na Brecljevem hribu nismo mogli ožje časovno omejiti oz. najdbe dopuščajo le grobo časovno opredelitev poselitve, od 12. do 7. st. pr. n. št. (Vojaković 2013b, 19–28). S pomočjo novo odkritega gradiva, predstavljenega v pričujočem prispevku, lahko sedaj prvo poselitev oz. vsaj izgradnjo prvega obrambnega sistema postavimo na sam začetek starejše železne dobe v Sloveniji oz. v sredino 9. st. pr. n. št. (sl. 12). Kmalu za tem je sledil večji požar, ki je botroval uničenju obrambnih struktur, vsaj na raziskanem južnem

Slika 11. Brecljev hrib, geodetska izmera gradišča (črno), opremljena z novimi podatki, pridobljenimi s pomočjo interpretacije lidarskega posnetka (rdeče) (po Gaspari 2006a).

delu gradišča. Naselbina je, kot kaže, živela še v 7. st. pr. n. št., ko so le-to ponovno obdali s še bolj mogočnim obrambnim sistemom (sl. 13). Ker med naborem najdb ni zastopanih mlajših primerkov, predvidevamo, da je bila naselbina v 7. st. pr. n. št. tudi opuščena.

Po pričanju Rutarja in Pečnika naj bi bil poseljen tudi sosednji Smedniški hrib (sl. 1: 3). Pripisala sta mu sistem dveh v skalo vsekanih jarkov in nizek okop na vzhodni strani vršne kope (Rutar 1894, 184; Levec 1896, 5; Pečnik 1904, 8, 128). Šele izkopavanja v letih 2011–2012 so prinesla dejanske arheološke dokaze o prazgodovinski aktivnosti na Smedniškem hribu, ki jih s pomočjo najdb lahko časovno omejimo od 12. do 7. st. pr. n. št. (Vojaković 2013b, 19–28).

Manjšo naselbino lahko po poročanju Rutarja in Pečnika pričakujemo tudi na Šternovem hribu (Rutar 1894, 184; Levec 1896, 5; Pečnik 1904, 8, 128), vendar o tem – razen časovno neopredeljenih terasastih izravnjav na severni strani tik pod vrhom – nimamo dokazov (sl. 1: 2).

V tem času pa bi bil morda lahko poseljen tudi ravninski del ob severnem vznožju Brecljevega hriba

¹³ Žlindro je opredelil Ivan M. Hrovatin, za kar se mu na tem mestu tudi zahvaljujemo.

¹⁴ S pomočjo novo pridobljenih podatkov smo interpretirali tudi doslej neizmerjene naselbinske terase, ki jih je na terenu samem zaradi poraščenosti območja zelo težko opaziti.

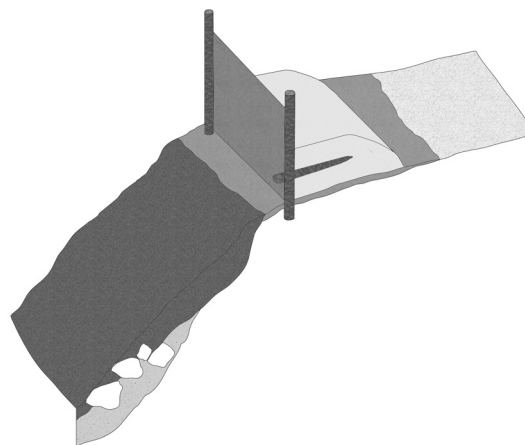
(sl. 1: 4–6), vendar so mnenja izkopavalcev o domnevni poselitvi različna (Vojaković 2013b, 19–28).

Zaključek

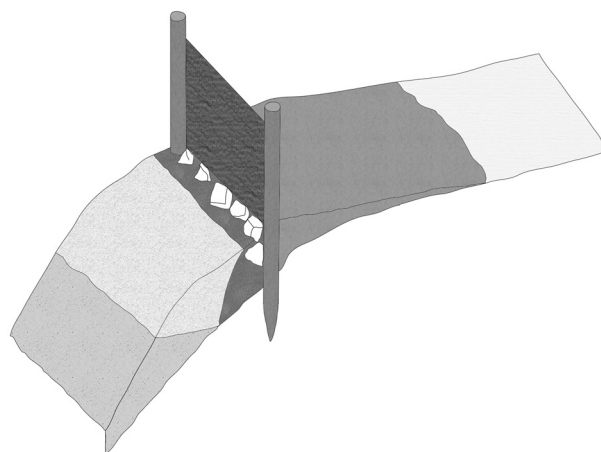
Da smemo centralno prazgodovinsko naselbino s politično-vojaškim središčem širšega prostora pričakovati na Brecljevem hribu, nam nakazujeta ne le velikost gradišča (2,16 ha) ter eminenten položaj nad Gorenjsko ravnino v bližini prehoda čez Savo, ampak tudi nova spoznanja, predstavljena v pričujočem delu. Slednja nam niso dala le vpogleda v način gradnje enega redkih raziskanih obrambnih sistemov na Gorenjskem,¹⁵ ampak tudi ožjo datacijo obstoja naselbine. Ker gre pri raziskavah obrambnega sistema na Brecljevem hribu za do sedaj edinstven vpogled v način gradnje obrambnih sistemov na Gorenjskem, lahko slednjemu najdemo primerjave predvsem na prostoru JV Slovenije, kjer vsaj v obdobju pozne bronaste dobe prevladujejo obrambni sistemi, zgrajeni iz zemlje in lesa, šele v železni dobi pa prevladajo kamnita obzidja (Dular, Tecco Hvala 2007, 79). Najboljše primerjave tako najdemo na Libni, kjer je bil v njeni II. fazi (stopnji Ha C1–2) zgrajen obrambni sistem v kombinaciji zemljenega nasipa in lesene palisade (Guštin 1976, 13). Ostanke lesenih konstrukcij/palisad so izpričani tudi na poznobronastodobnih naselbinah na Gradišču pri Trebnjem in Mastnemu hribu pri Škocjanu (Dular, Tecco Hvala 2007, 79). Nekaj zemljenih nasutij in ostankov lesenih konstrukcij/palisad poznamo tudi iz železnodobnih naselbin, in sicer s Križnega vrha nad Belim gričem in z Vinjega hriba nad Vinom (Dular, Tecco Hvala 2007, 83, sl. 37: A–B; 38). Posamezne primerjave najdemo tudi na prostoru severovzhodne Slovenije. Med raziskavami starejše železnodobne naselbine v Novinah pri Šentilju je bil odkrit zemljen nasip (iz stopnje Ha B3–C1), del katerega je bila, sodeč po jami za kol, tudi lesena konstrukcija/palisada (Vinazza et al. 2015, 182). Zemljen nasip in lesena palisada sta obdajala tudi naselbino na Pošteli, in sicer v njeni drugi fazi (Teržan 1990, 26).

Raziskave na območju južnega okopa kažejo, da je bila naselbina zgrajena oz. utrjena na samem začetku

¹⁵ Že Gaspari je pri ogledu vzhodnega dela obrambnega nasipa, ki je na več mestih presekan z drčami za spravilo lesa, ugotovil, da ga tvorijo izključno zemljena nasutja, pri zahodnem delu obrambnega nasipa pa je poleg zemljenega nasipa opaziti tudi več kamnov, ki jih je brez izkopavanja težko funkcionalno opredeliti (Gaspari 2006a, 20). Tokratne arheološke raziskave so pokazale, da je vsaj južni del obrambnega nasipa, verjetno pa lahko ugotovitve apliciramo tudi na preostale segmente, grajen v kombinaciji lesene palisade in zemljenega nasipa. Posamezni veliki apnenčevi kamni pa so bili uporabljeni le kot dodatni utrditveni element konstrukcije.

Slika 12. Poizkus rekonstrukcije obrambnega nasipa – faza I (risba: M. Draksler).

Slika 13. Poizkus rekonstrukcije obrambnega nasipa – faza III (risba: M. Draksler).

starejše železne dobe (v sredini 9. st. pr. n. št.). Raziskave kažejo tudi, da je naselbino oz. del nje zajel požar in da je v 7. st. pr. n. št. sledila obnova obrambnega sistema in s tem ponovna, še bolj mogočna zaščita naselbine. Raziskan del gradišča lahko na podlagi namembnosti najdb, in sicer servisnega, kuhinjskega/shrarnega posodja in kuhinjskih pripomočkov (pekve, svitki, kamnate žrmlje, kamnita gladila ...), opredelimo kot območje, ki je ležalo v neposredni bližini prostora, namenjenega vsakodnevnim opravilom (bivanje, priprava in serviranje hrane ...). Po drugi strani pa nam ostanki žlindre, železa, železove rude in odlomek šobe nakazujejo, da so se v bližini odvijale tudi rokodelske dejavnosti, povezane z metalurgijo oz. izdelavo/obdelavo kovinskih izdelkov.

V kakšnem odnosu je bila naselbina na Brecljevem hribu z naselbino na bližnjem Smedniškem hribu, še ni povsem jasno. Morda bi si domnevno sočasno poselitev na Smedniškem hribu lahko razlagali kot posledico

njune različne namembnosti, ki je na podlagi skromnih najdb ni mogoče točneje opredeliti. Ne glede na vse, ne moremo mimo dejstva, da prostora za neko resnejšo stalno poselitev na območju Smledniškega hriba ni, je pa le-ta zadosten do te mere, da bi smeli na njem pričakovati območje, namenjeno opazovanju in nadzoru nad rečno/kopensko komunikacijo.¹⁶ Važnost rečnega prehoda v prazgodovini odsevajo odkritja bronastega orožja in orodja iz starejše faze kulture žarnih grobišč (13.–11. st. pr. n. št.) z območja lesene konstrukcije pri izteku savske tesni med Verjami in Medvodami (Gaspari 2012). Sočasna poselitev dveh bližnjih vrhov je znana na Šmarjetni gori nad Stražiščem (Rutar 1894, 184; Pečnik 1904, 127), kjer so bili na jugovzhodni strani tik pod vrhom Gradišča (vzhodni vrh) po navedbah

Andreja Valiča odkriti odlomki lončenine, ki časovno sovpadajo z najdbami iz okolice farne cerkve v Kranju (Horvat 1983). Na podlagi tega je Valič sklepal, da gre za ostanke starejše železnodobne naselbine (Valič 1970, 145). Ta je bila nekaj let pozneje pri topografskem sondiranju dokazana z gradivom, ki ga je moč datirati v stopnjo Ha C oz. v starejšo železno dobo (Sagadin 1987, 244–245). Prazgodovinsko gradivo je bilo odkrito tudi na sosednjem zahodnem vrhu, okoli ruševin cerkve Sv. Marjete, ki ga je Draško Josipovič opredelil v starejšo železno dobo (Josipovič 1985, 204–205). Zaradi odsotnosti usmerjenih raziskav in preskromnih podatkov tudi v tem primeru ne moremo odgovoriti na vprašanja, za kakšen tip naselbinskega kompleksa gre in kakšen je bil odnos med omenjenima vrhovoma.

¹⁶ Na območju gradu so Levec pa tudi poznejši avtorji domnevali obstoj rimske utrjene točke, ki naj bi nadzorovala komunikacijo v smeri Ljubljana–Smlednik–Kranj (Levec 1896, 5; ANSI 1975, 101, 173).

Katalog najdb¹⁷**Tabla 1**

1. Odlomek okrašenega ostenja posode.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: spolirana; žganje: oksidacijsko, v končni fazi redukcijsko; okras: dve vodoravni liniji vtisnjene psevdovrvice; barva zunanje površine: črna rjava; barva notranje površine: rjava; trdota: trda. Vel.: 3,2 × 3,9 cm. Sonda 1; kv. A; SE 2 (SN 1; KAT 23).

2. Odlomek piramidalne uteži iz rjave gline (1).

Vel.: 4 × 3,5 cm. Teža 31 g. Sonda 1; kv. A; SE 2 (SN 2; KAT 22).

3. Odlomek kamnitega drsnika.

Vel.: 12,4 × 6,9 cm. Sonda 1; kv. B; SE 3 (SN 3; KAT 4).

4. Odlomek okrašenega ostenja posode.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: oksidacijsko, v končni fazi redukcijsko; okras: štiri vodoravne linije vtisnjene psevdovrvice; barva zunanje površine: črna rjava; barva notranje površine: svetlo rjava; trdota: trda. Vel. 2,8 × 4,0 cm. Sonda 2; kv. B; SE4 (SN 22; KAT 20).

5. Odlomek svitka iz blede rjave gline (3).

Vel.: 7,2 × 3,7 cm. Teža 80 g. Sonda 2; kv. B; SE 4 (SN 22; KAT 15).

6. Odlomek kamnitih žrmelj.

Vel.: 29,2 × 9,6 cm. Sonda 1; kv. A; SE 4 (PN 1005; KAT 32).

7. Odlomek ročaja skodele s presegajočim ročajem.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: rjava; trdota: trda. Vel.: 7,0 × 4,4 cm. Sonda 1; kv. A; SE 6 (SN 10; KAT 8).

Tabla 2

1. Odlomek ostenja okrašenega lonca.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; okras: linije vodoravnih in navpičnih žlebov; barva zunanje in notranje površine siva; trdota: mehka; sekundarno prežgana. Vel.: 5,2 × 4,6 cm. Sonda 1; kv. A; SE 7 (SN 11; KAT 9).

2. Odlomek svitka iz blede oranžne gline (1).

Vel.: 5,6 × 3,5 cm. Teža: 28 g. Sonda 1; kv. A; SE 7 (SN 11; KAT 10).

3. Odlomek ustja in ostenja lonca.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: siva; trdota: mehka; sekundarno prežgan. Premer ustja: 26 cm; višina: 3,2 cm. Sonda 1; kv. A; SE 11 (SN 15; KAT 68).

4. Odlomek ustja in ostenja lončka.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: svetlo rjava; trdota: trda. Premer ustja: 14 cm, višina: 3,7 cm. Sonda 1; kv. A; SE 11 (SN 15; KAT 66).

5. Odlomek ustja in ostenja sklede.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: rjava; trdota: trda. Premer ustja: 27,0 cm; višina: 2,1 cm. Sonda 1; kv. A; SE 11 (SN 15; KAT 67).

6. Odlomek ustja in ostenja pokrova/pekve.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: rdečkasto rjava; trdota: trda. Premer ustja: 19,2 cm; višina: 3,3 cm. Sonda 1; kv. A; SE 11 (SN 15; KAT 65).

7. Odlomek ostenja okrašenega lonca/pithosa.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: spolirana; žganje: oksidacijsko, v končni fazi redukcijsko; okras: dve liniji vodoravnih žlebov, pod

¹⁷ Pri izdelavi kataloga smo se naslonili na metodološke smernice Milene Horvat (Horvat 1999).

katerima so navpične kanelure; barva zunanje površine: črno rjava; barva notranje površine: rjava; trdota: trda. Premer najširšega oboda: 37 cm; višina: 1,9 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 54).

8. Odlomek ostenja pithosa.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: zaporedno menjavanje, v končni fazi oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: rdečkasto rjava; trdota: trda. Premer: 64,0 cm; višina: 10,4 cm. SE 1012; sonda 1001; kv. A (SN 24; KAT 33).

9. Odlomek ustja in ostenja lonca.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: siva; trdota: mehka; sekundarno prežgan. Premer ustja: 19 cm; višina: 5,7 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 24; KAT 35).

10. Odlomek ustja in ostenja lonca.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: oksidacijsko, v končni fazi redukcijsko; barva zunanje in notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer ustja: 27,4 cm; višina: 8,3 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 41).

11. Odlomek ustja in ostenja lonca.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; barva zunanje površine: rjava; barva notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer ustja: 19,8 cm; višina: 4,2 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 51).

12. Odlomek ostenja okrašenega lonca.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; okras: vodoravno gladko in navpično razčlenjeno rebro; barva zunanje in notranje površine: rjava; trdota: trda. Premer najširšega oboda: 41,0 cm; višina: 8,3 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 46).

13. Odlomek ostenja okrašenega lonca.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: spolirana; žganje: oksidacijsko, v končni fazi redukcijsko; okras: navpične kanelure; barva zunanje površine: črno rjava; barva notranje površine: svetlo rjava; trdota: trda. Premer najširšega oboda: 58,0 cm; višina: 5,8 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (PN 1007; KAT 27).

14. Odlomek ostenja okrašenega lončka.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; okras: vodoravno razčlenjeno rebro na ostenju; barva zunanje površine: rdečkasto rjava; barva notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer najširšega oboda: 19 cm; višina: 9 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 52).

Tabla 3

1. Odlomek ustja, ostenja in dna okrašenega lončka.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; okras: aplicirani bradavici; barva zunanje in notranje površine: rdečkasto rjava; trdota: trda. Premer ustja: 15 cm; premer dna: 7,6 cm; višina: 15,9 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (PN 1008; KAT 29).

2. Odlomek okrašenega ostenja posode.

Sestava: zelo fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: spolirana; žganje: redukcijsko; okras: dve poševni liniji več manjših vrezov; barva zunanje in notranje površine: črno rjava; trdota: trda. Premer najširšega oboda: 15,4 cm; višina: 1,9 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (PN 1011; KAT 24).

3. Odlomek noge posode.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: oksidacijsko, v končni fazi redukcijsko; barva zunanje površine: črno rjava; barva notranje površine: rjava; trdota: trda. Premer dna: 28 cm; višina: 4,7 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 47).

4. Odlomek noge posode.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: spolirana; žganje: redukcijsko; barva zunanje površine: črno rjava; barva notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer noge: 15,6 cm; višina: 2,8 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 24; KAT 36).

5. Odlomek ustja in ostenja sklede.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko; barva zunanje in notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer ustja: 18,4 cm; višina: 7,5 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 44).

6. Odlomek ustja in ostenja sklede.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko; barva zunanje in notranje površine: črno rjava; trdota: trda. Premer ustja: 20 cm; višina: 3,6 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 49).

7. Odlomek ustja in ostenja sklede.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko; barva zunanje in notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer ustja: 18,8 cm; višina: 7,6 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 42).

8. Odlomek ustja in ostenja sklede.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: rdečkasto rjava; trdota: trda. Premer ustja: 21 cm; višina: 3,1 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 45).

9. Odlomek ustja in ostenja sklede.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: rdečkasto rjava; trdota: trda. Premer ustja: 26,4 cm; višina: 4,1 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 16; KAT 63).

10. Odlomek ustja in ostenja sklede.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: rjava; trdota: trda; sekundarno preluknjana. Premer ustja: 24 cm; višina: 5,2 cm. Sonda 1; kv. A; SE 1012 (SN 23; KAT 43).

11. Odlomek ustja, ostenja in dna okrašene sklede.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; barva zunanje površine: svetlo rjava; barva notranje površine: temno rjava; trdota: trda; okras: vodoraven držaj. Premer ustja: 10,5 cm; premer dna: 8 cm; rekonstruirana višina: 10,3 cm. Sonda 1; kv. A; SE 1012 (SN 24; KAT 34).

12. Odlomek ustja in ostenja okrašene skodele s prese-gajočim ročajem.

Sestava: zelo fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: spolirana; žganje: redukcijsko; okras: vtis krožca; barva zunanje in notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer ustja: 21 cm; višina: 4,2 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (PN 1010; KAT 19).

13. Odlomek ustja in ostenja okrašene skodele s prese-gajočim ročajem.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko; okras: vodoravni žleb na prehodu iz ustja v rame; barva zunanje in notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer ustja: 20 cm; višina: 2,1 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 16; KAT 64).

14. Odlomek ustja in ostenja skodele s presegajočim ročajem.

Sestava: zelo fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: spolirana; žganje: zaporedno menjavanje, v končni fazi redukcijsko; barva zunanje in notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer ustja: 30,6 cm; višina: 3,8 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 50).

15. Odlomek ostenja okrašene skodele s presegajočim ročajem.

Sestava: zelo fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko; okras: odtis krožca; barva zunanje in notranje površine: črno rjava; trdota: trda; sekundarno prežgana. Premer najširšega oboda: 10 cm; višina: 2 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (del posode T. 3: 12) (SN 16; KAT 62).

16. Odlomek ostenja okrašene skodele s presegajočim ročajem.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko; okras: odtisi krožcev; barva zunanje in notranje površine: črno rjava; trdota: trda. Premer najširšega oboda: 19 cm; višina: 2,5 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (PN 1006; KAT 18).

17. Odlomek ustja in ostenja okrašenega pokrova/pekve.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; okras: vodoravno razčlenjeno rebro; barva zunanje in notranje površine: rdečkasto rjava; trdota: trda. Premer ustja: 26,4 cm; višina: 5,7 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 53).

18. Odlomek ustja in ostenja okrašene pokrova/pekve.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; okras: vodoravno razčlenjeno rebro; barva zunanje in notranje površine: rdečkasto rjava; trdota: trda. Premer ustja: 26 cm; višina: 2,8 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 48).

19. Odlomek ostenja okrašene pekve.

Sestava: grobo zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; okras: dva vodoravna

žleba; barva zunanje površine: rdečkasto rjava; barva notranje površine: rjava; trdota: trda. Vel.: $9,5 \times 9,2$ cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 14).

20. Odlomek ostenja pekve.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: rjava; trdota: trda. Premer: 12,2 cm; višina: 3,6 cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (PN 1009; KAT 6).

Tabla 4

1. Odlomek svitka iz blede rjave gline (6).

Vel.: $5,3 \times 4$ cm. Teža 130 g. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 30).

2. Odlomek brusnega kamna.

Vel.: $14,1 \times 5$ cm. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 23; KAT 2).

[3]. Odlomek ožgane gline oz. stavbnega ometa iz rdečkasto svetlo rjave gline (7).

Zgornja površina je premazana z blede sivo barvo. Teža: 300 g. Sonda 1; kv. A; SE 12 (SN 24; KAT 31).

4. Odlomek ustja in ostenja lonca.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: redukcijsko; barva zunanje in notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer ustja: 19 cm; višina: 2,7 cm. Sonda 1; kv. A; SE 13 (SN 19; KAT 57).

5. Odlomek ustja in ostenja sklede.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; barva zunanje površine: rjava; barva notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer ustja: 23,8 cm; višina: 4,3 cm. Sonda 1; kv. A; SE 13 (SN 19; KAT 56).

6. Odlomek ustja in ostenja okrašenega pokrova/pekve.

Sestava: grobo zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; okras: vodoravno aplicirano rebro; barva zunanje in notranje površine: rdečkasto rjava; trdota: trda. Premer ustja: 31,2 cm; višina: 5,6 cm. SE 1013; sonda 1001; kv. A (SN 19; KAT 55).

7. Odlomek dna in ostenja pokrova/pekve.

Sestava: grobo zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; barva zunanje

površine: rdečkasto rjava; barva notranje površine: rjava; trdota: trda. Premer dna: 6,4 cm; višina: 4,2 cm. Sonda 1; kv. A; SE 13 (SN 19; KAT 58).

[8]. Odlomek bronastega predmeta (1).

Vel.: $1,2 \times 0,7$ cm. Sonda 1; kv. A; SE 13 (SN 27; KAT 16).

9. Odlomek ostenja okrašenega lonca.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: oksidacijsko, v končni fazi redukcijsko; okras: navpične kanelure; barva zunanje površine: črna rjava; barva notranje površine: rdečkasto rjava; trdota: trda. Vel.: $3,7 \times 4,9$ cm. Sonda 1; SE 14 (SN 28; KAT 12).

10. Odlomek ostenja okrašenega lonca.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; okras: tri linije vodoravnih in tri linije navpičnih žlebov; barva zunanje površine: rjava; barva notranje površine: črna rjava; trdota: trda. Vel.: $2,9 \times 2,9$ cm. Sonda 1; kv. A; SE 14 (PN 1014; KAT 21).

11. Miniatura posoda.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; barva zunanje in notranje površine: rdečkasto rjava; trdota: trda. Premer ustja: 9 cm; premer dna: 3,2 cm; višina: 3,6 cm. Sonda 1; kv. A; SE 14 (SN 28; KAT 11).

12. Odlomek ustja in ostenja skodele s presegajočim ročajem.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: redukcijsko; barva zunanje in notranje površine: temno rjava; trdota: trda; sekundarno predrta. Premer ustja: 13,8 cm; višina: 2,8 cm. Sonda 1; kv. A; SE 15 (SN 17; KAT 13).

13. Odlomek kamnitih žrmelj.

Vel.: $11,5 \times 6,8$ cm. Sporadična najdba (SN 26; KAT 3).

14. Odlomek ostenja okrašenega lonca.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: oksidacijsko, v končni fazi redukcijsko; okras: dve liniji vodoravnih žlebov; barva zunanje površine: črna rjava; barva notranje površine: rdečkasto rjava; trdota: trda. Premer najširšega oboda: 30 cm; višina: 4,6 cm. Sonda 1; kv. A; SE 18 (SN 20; KAT 7).

Tabla 5

1. Šoba iz sivo rjave gline.

Vel.: 3,2 × 3,4 cm. Teža: 30 g. Sonda 1; kv. A; SE 23 (PN 1004; KAT 25).

2. Odlomek ustja in ostenja lonca.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: redukcijsko, v končni fazi oksidacijsko; barva zunanje površine: rjava; barva notranje površine: temno rjava; trdota: trda. Premer ustja: 28,2 cm; višina: 12,2 cm. Sonda 1; kv. A; SE 25 (SN 21; KAT 59).

3. Odlomek ustja in ostenja sklede.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko, v končni fazi redukcijsko; barva zunanje površine: črna rjava; barva notranje površine: rjava; trdota: trda. Premer ustja: 16,6 cm; višina: 4,7 cm. Sonda 1; kv. A; SE 23 (SN 21; KAT 61).

4. Odlomek ustja in ostenja skodele s presegajočim ročajem.

Sestava: zelo fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: spolirana; žganje: redukcijsko; barva zunanje in notranje površine: črna rjava; trdota: trda. Premer najširšega oboda: 23 cm; višina: 2,8 cm. Sonda 1; kv. A; SE 23 (SN 21; KAT 60).

5. Odlomek dna in ostenja lonca.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: zaporedno menjavanje, v končni fazi redukcijsko; barva zunanje in notranje površine: črna rjava; trdota: trda. Premer dna: 11 cm; višina: 3,6 cm. Sonda 1; kv. A; SE 28 (SN 25; KAT 37).

6. Odlomek ostenja lonca z vodoravnim držajem.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: oksidacijsko, v končni fazi

redukcijsko; barva zunanje površine: črna rjava; barva notranje površine: rjava; trdota: trda. Premer najširšega oboda: 22 cm; višina: 11,7 cm. Sonda 1; kv. A; SE 28 (PN 1012; KAT 5).

7. Odlomek ustja in ostenja sklede.

Sestava: fino zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko; barva zunanje in notranje površine: črna rjava; trdota: trda. Premer ustja: 22 cm; višina: 6,8 cm. Sonda 1; kv. A; SE 28 (PN 1015; SN 25; KAT 26 in 38).

8. Odlomek ustja, ostenja in dna sklede.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: gladka; žganje: redukcijsko; barva zunanje in notranje površine: črna rjava; trdota: trda. Premer ustja: 18,2 cm; premer dna: 8 cm; rekonstruirana višina: 8,3 cm. Sonda 1; kv. A; SE 28 (SN 25; KAT 39).

9. Odlomek ustja in ostenja okrašenega pokrova/pekve.

Sestava: drobno zrnata; izdelava: prostoročna; površina: hrapava; žganje: oksidacijsko; okras: vodoravno razčlenjeno rebro; barva zunanje in notranje površine: rjava; trdota: trda. Premer ustja: 16 cm; višina: 6,5 cm. Sonda 1; kv. A; SE 28 (SN 25; KAT 40).

10. Kamnit drsnik.

Vel.: 7,7 × 6 cm. Sonda 1; kv. A; SE 28 (PN 1016; KAT 28).

11. Odlomek kamnitega drsnika.

Vel.: 12 × 8,4 cm. Sonda 1; kv. A; SE 28 (SN 25; KAT 1).

[12]. Odlomek bronastega trakastega predmeta (5).

Vel.: 2 × 0,2 cm. Sonda 1; kv. A; SE 28 (PN 1013; KAT 17).

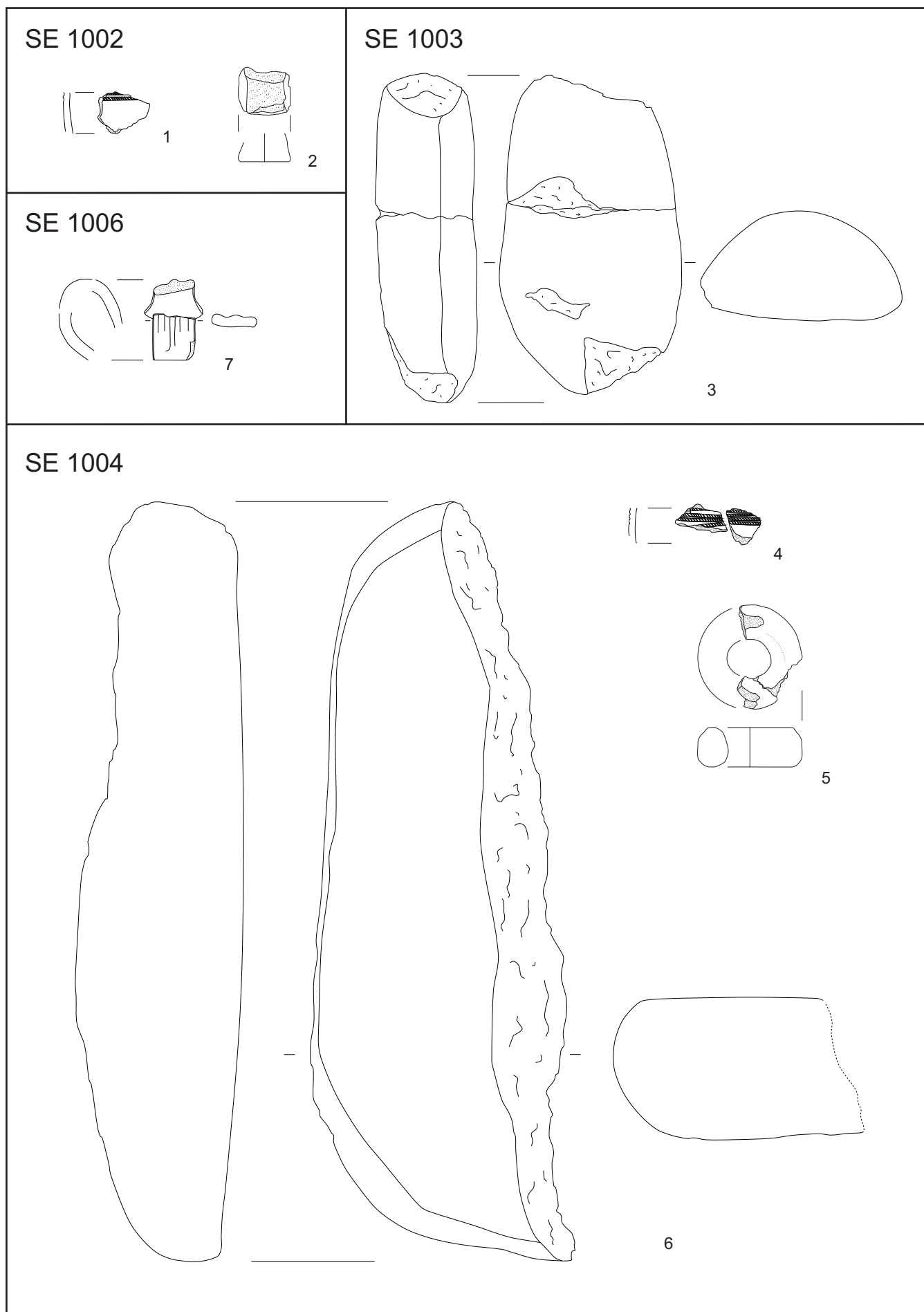

Tabla 1. Smlednik. 1-2, 4-5, 7 keramika, M. 1-2, 4-5, 7= 1 : 4; kamen, M. 3, 6. = 1 : 2.

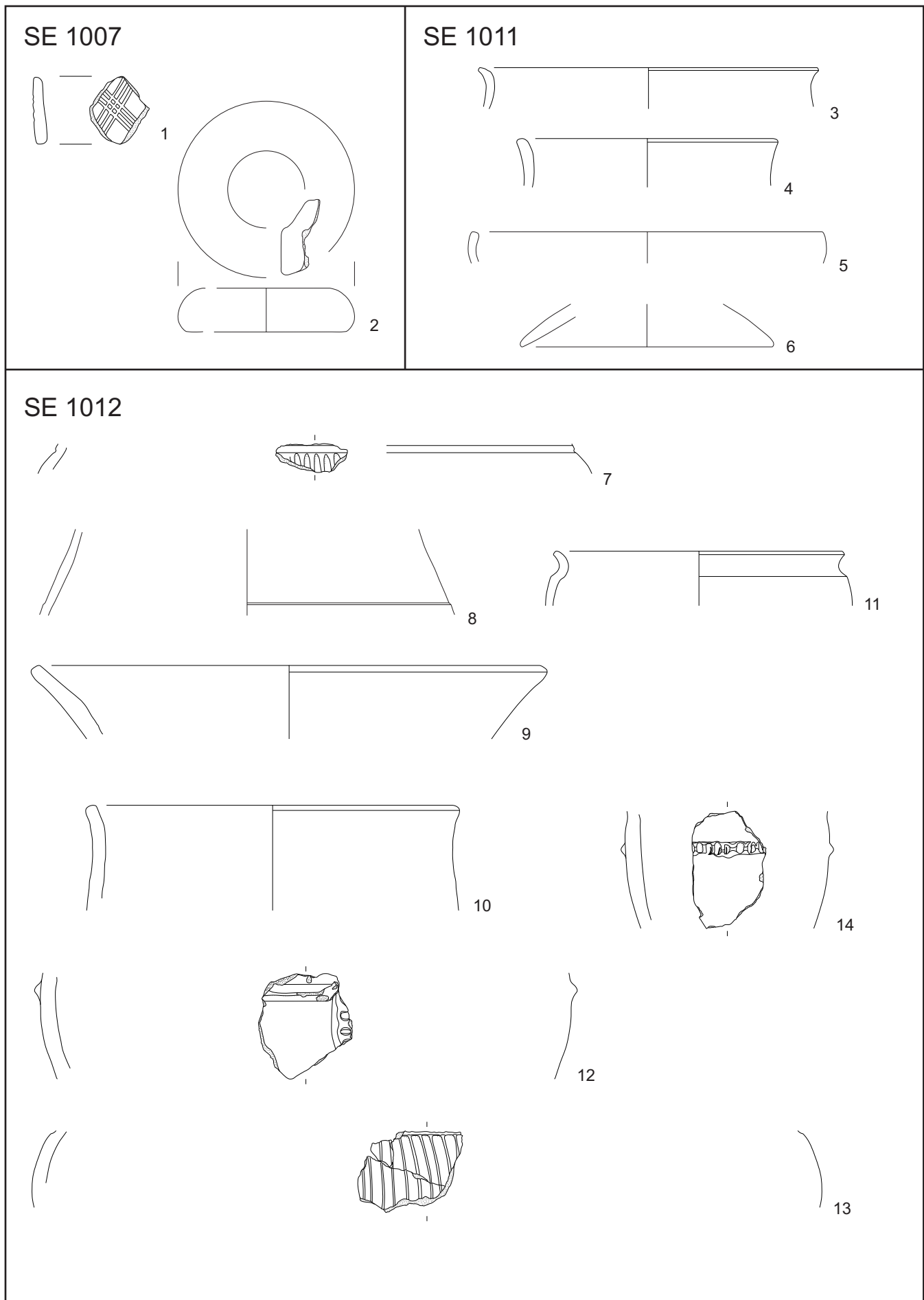

Tabla 2. Smlednik. 1-7, 9-14 keramika, M. 1-7, 9-14 = 1 : 4, 8 = 1 : 8.

SE 1012

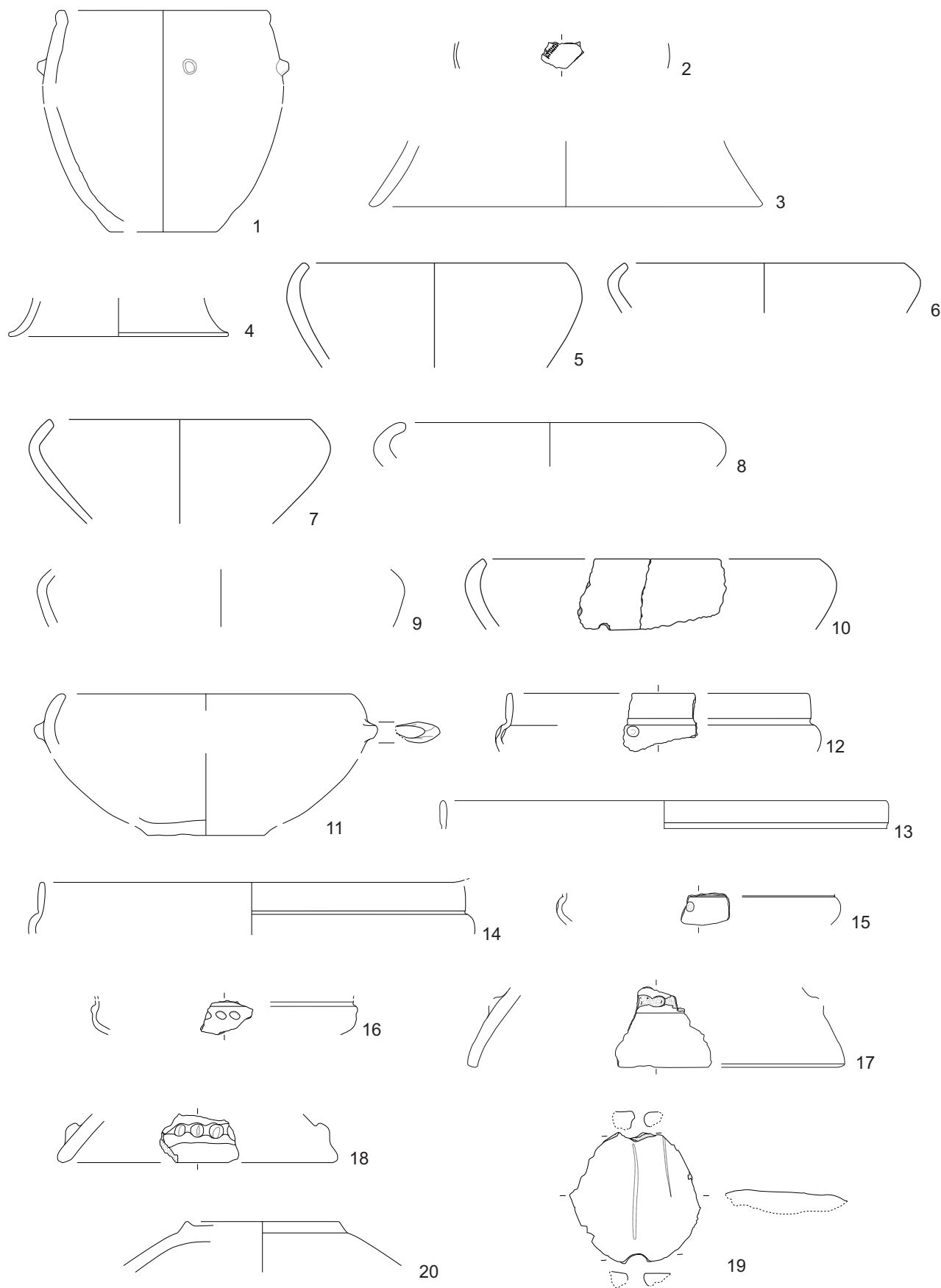

Tabla 3. Smlednik. 1–20 keramika. M. = 1: 4.

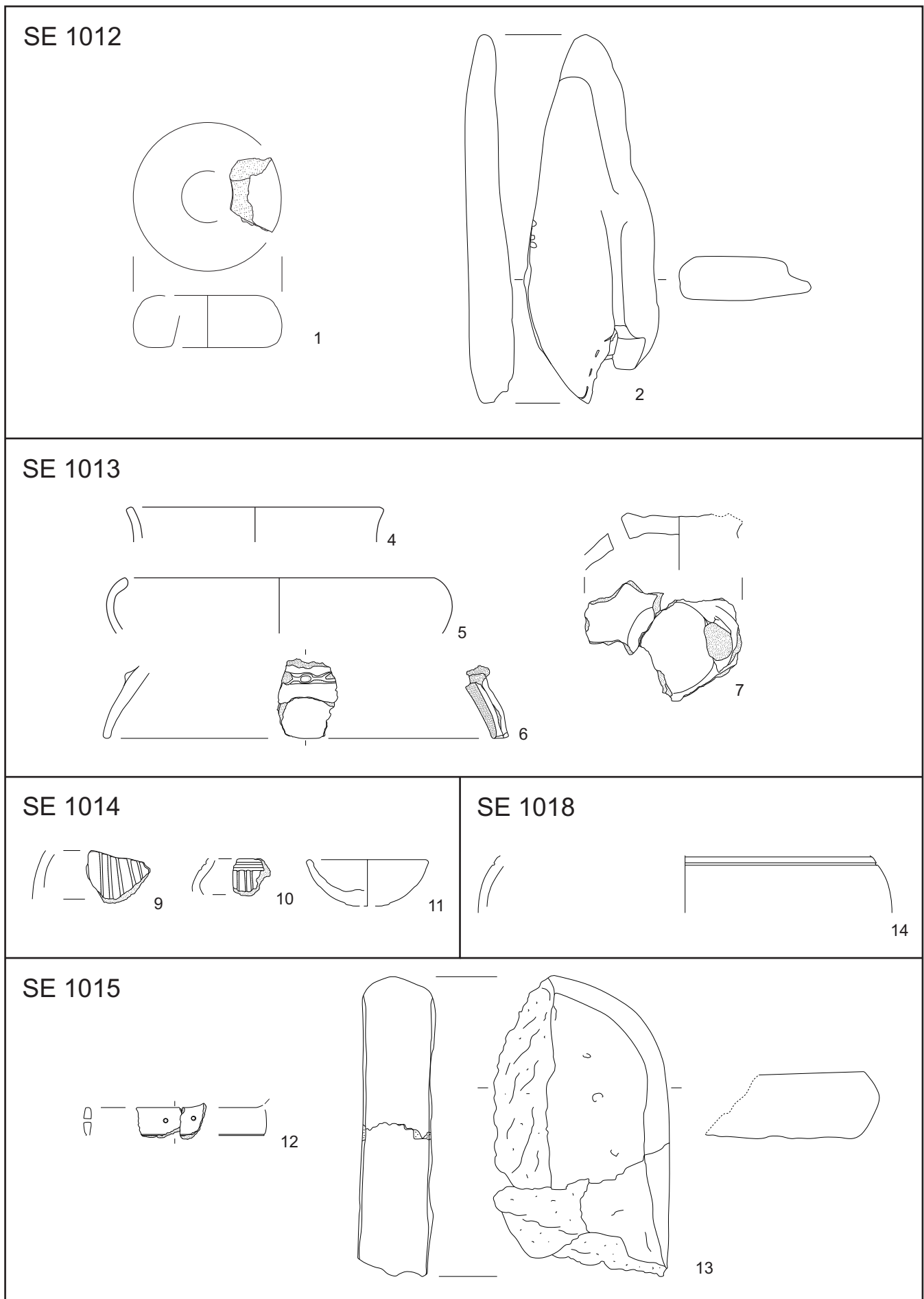

Tabla 4. Smlednik. 1, 4-7, 9-12, 14 keramika, M. 1, 4-7, 9-12, 14= 1 : 4, 2, 13 = 1 : 2.

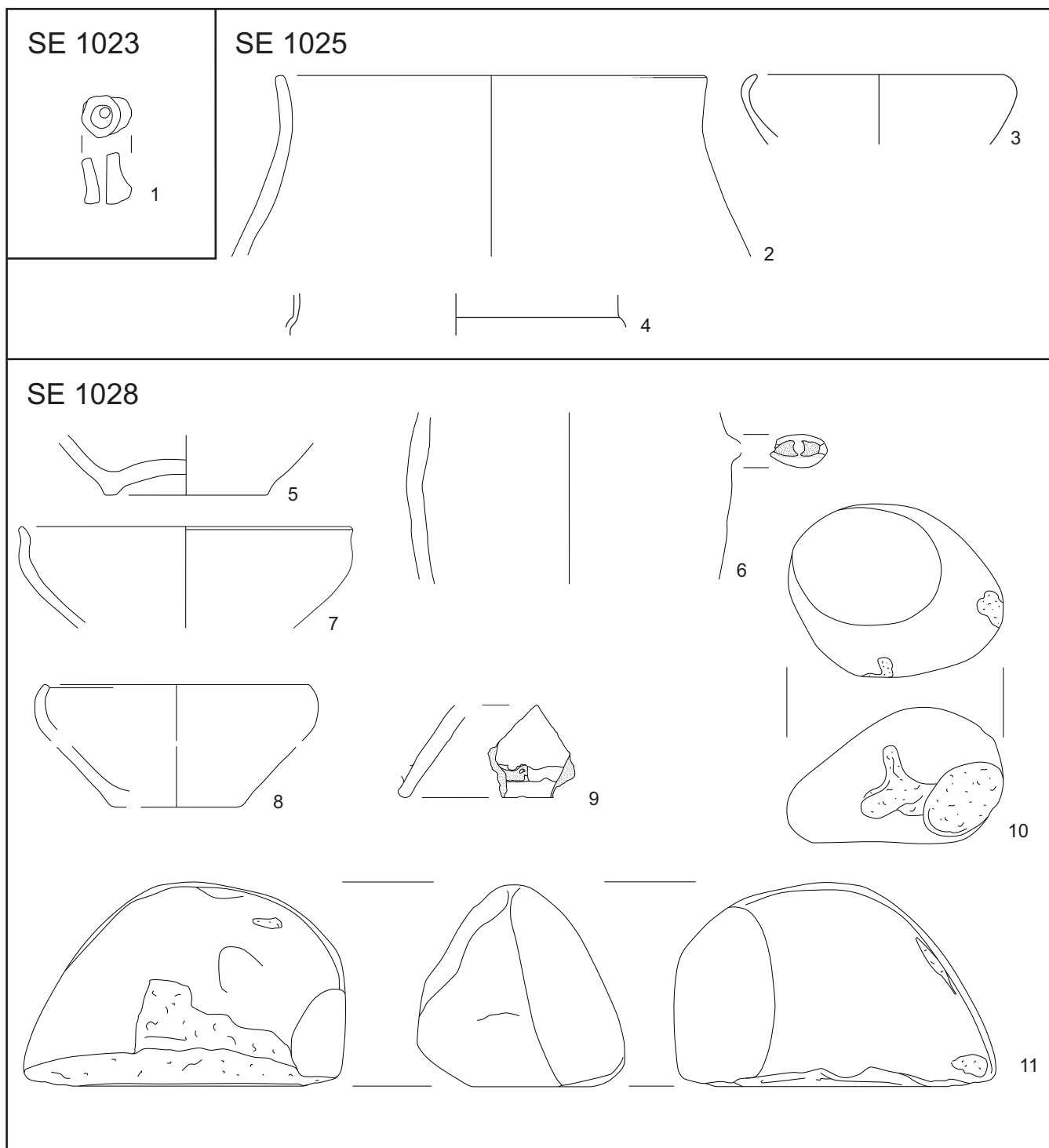

Tabla 5. Smlednik. 1–9 keramika, M. = 1 : 4; 10–11 kamen, M. 1–9 = 1 : 4, 10–11 = 1 : 2.

Literatura/References

- ANSL 1975, *Arheološka najdišča Slovenije*. – Ljubljana.
- AUDOUZE, F., O. BÜCHSENSCHÜTZ 1992, *Towns, villages and countryside of Celtic Europe. From the beginning of the second millennium to the end of the first century BC*. – London.
- DULAR, J. 1978, Poskus kronološke razdelitve dobovskega žarnega grobišča / Versuch einer Einteilung des Urnenfeldes in Dobova. – *Arheološki vestnik* 29, 36–45.
- DULAR, J. 1982, *Halštatska keramika v Sloveniji / Die Grabkeramik der älteren Eisenzeit in Slowenien. Prispèvek k proučevanju halštatske grobne keramike in lončarstva na Dolenjskem*. – Dela 1. razreda SAZU 23, Ljubljana.
- DULAR, J., S. TECCO HVALA 2007, *South-Eastern Slovenia in the Early Iron Age. Settlement, economy, society / Jugovzhodna Slovenija v starejši železni dobi. Poselitev, gospodarstvo, družba*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 12, Ljubljana.
- DULAR, J., M. TOMANIČ JEVREMOV 2010, *Ormož, utrjeno naselje iz pozne bronaste in starejše železne dobe / Ormož, befestigte Siedlung aus der späten Bronze- und der älteren Eisenzeit*. – Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 18, Ljubljana.
- GABROVEC, S. 1960, *Prazgodovinski Bled*. – Dela 1. razreda SAZU 12, Ljubljana.
- GABROVEC, S. 1973, Začetek halštatskega obdobja v Sloveniji. – *Arheološki vestnik* 24, (1975), 338–385.
- GASPARI, A. 2006a, Med gradišči in gradovi. Medvode in širša okolica v arheoloških obdobjih. – V/In: A. Vodnik (ur./ed.), *Od Jakoba do Jakoba. O krajih in ljudeh občine Medvode*, Medvode, 15–44.
- GASPARI, A. 2006b, Smednik – arheološko najdišče Stari grad. – *Varstvo spomenikov* 42, 138–140.
- GASPARI, A. 2012, Kultni kompleks bronastodobnega orožja iz lesene konstrukcije v savski tesni pri Medvodah. – V/In: A. Gaspari, M. Erič (ur./eds.), *Potopljena preteklost. Arheologija vodnih okolij in raziskovanje podvodne kulturne dediščine v Sloveniji*, Radovljica, 319–324.
- GRAHEK, L. 2013, *Železnodobno gradišče Cvinger nad Virovom pri Stični. Stratigrafija in tipološko-kronološka analiza naselbinske keramike / The Iron Age hillfort Cvinger above Virov near Stična: stratigraphy and typo-chronological analysis of settlement ceramics*. – Zbirka E-Monographiae Instituti Archaeologici Sloveniae 3/1, Ljubljana.
- GRUAT, Ph., B. FRANCQUEVILLE, G. MARCHAND 2006, *Approche architecturale des remparts à poutrage interne du Puech de Mus à Sainte-Eulalie-de-Cernon (Aveyron) au cours des Ve et IVe s. av. J.-C., dans pré-actes de la Table ronde internationale »Murus celticus : architecture et fonctions des remparts de l'âge du Fer«*. – Bibracte.
- GUŠTIN, M. 1976, *Libna*. – Posavski muzej Brežice 3, Brežice.
- HÄNSEL, B. 1976, *Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der unteren Donau*. – Beiträge zur ur- und frühgeschichtlichen Archäologie des Mittelmeer Kulturraumes 16–17, Bonn.
- HORVAT, J. 1983, Prazgodovinske naselbinske najdbe pri Farni cerkvi v Kranju. – *Arheološki vestnik* 34, (1984), 140–218.
- HORVAT, M. 1999, *Keramika. Tehnologija keramike, tipologija lončenine, keramični arhiv*. – Razprave Filozofske fakultete, Ljubljana.
- HORVAT ŠAVEL, I. 1981, Rezultati sondiranja prazgodovinskega naselja v Gornji Radgoni. – *Arheološki vestnik* 32, 291–310.
- JOSIPOVIČ, D. 1985, Kranj. – *Varstvo spomenikov* 27, 204–205.
- LAMUT, B. 1988–1989, Kronološka skica prazgodovinske naselbine v Ormožu. – *Arheološki vestnik* 39–40, (1989), 235–247.
- LEVEC, V. 1896, Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain. – *Mitteilungen des Musealvereins für Krain* 1896, 1–82.
- OMAN, D. 1981, Brinjeva Gora 1953. Obdelava prazgodovinske keramike. – *Arheološki vestnik* 32, 144–216.
- PEČNIK, J. 1904, Prazgodovinska gradišča na Kranjskem. – *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 14/1–2, 125–143.
- PIETA, K. 2010, *Die keltische Besiedlung der Slowakei, jüngere Latènezeit*. – Nitra.
- PUŠ, I. 1971, *Žarnogrobiščna nekropola na dvorišču SAZU v Ljubljani. Izkopavanja v letih 1964–1965*. – Razprave 1. razreda SAZU 7/1, Ljubljana.
- PUŠ, I. 1982, *Prazgodovinsko žarno grobišče v Ljubljani*. – Razprave 1. razreda SAZU 13/2, Ljubljana.
- ROZMAN, B. 2004, Keramika iz prazgodovinske naselbine v Kranju (Pavšlarjeva hiša) / Pottery from the prehistoric settlement in Kranj (the Pavšlar house). – *Arheološki vestnik* 55, 55–110.
- RUTAR, S. 1894, Die Grabungen in Krain während des Jahres 1893. – *Mitteilungen der k. k. Central Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale* 20, 183–184.
- SAGADIN, M. 1987, Šmarjetna gora – Gradišče. – *Varstvo spomenikov* 29, 244–245.
- STARE, F. 1954, *Ilirske najdbe železne dobe v Ljubljani*. – Dela 1. razreda SAZU 9, Ljubljana.
- ŠKVOR JERNEJČIČ, B. 2014, *Žarna nekropola v Ljubljani in preobrazba Ljubljanske skupine na prehodu iz bronaste v železno dobo*. – Neobjavljena doktorska disertacija / Unpublished Ph.D. thesis, Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

- TERŽAN, B. 1990, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem / The Early Iron Age in Slovenian Styria*. – Katalogi in monografije 25, Ljubljana.
- TERŽAN, B., N. TRAMPUŽ 1973, Prispevek h kronologiji svetolucijske skupine. – *Arheološki vestnik* 24, (1975), 416–460.
- TERŽAN, B., F. LO SCHIAVO, N. TRAMPUŽ OREL 1984, *Most na Soči (S. Lucia) II. Szombathyjeva izkopavanja. Table / Die Ausgrabungen von J. Szombathy. Tafelband*. – Katalogi in monografije 23/2, Ljubljana
- VALIČ, A. 1970, Šmarjetna gora nad Stražiščem. – *Varstvo spomenikov* 15, 145.
- VINAZZA, M., T. NANUT, M. MIHELIC, M. ČREŠNAR 2015, Arheološka izkopavanja na slovenski strani Novin pri Šentilju / Archäologische Grabungen auf der slowenischen Seite des Bubenbergs (Hoarachkogels) bei Spielfeld. – V/In: M. Črešnar, M. Mele, K. Peitler, M. Vinazza (ur./eds.), *Archäologische Biographie einer Landschaft an der steirisch-slowenischen Grenze / Arheološka biografija krajine ob meji med avstrijsko Štajersko in Slovenijo*. Schild von Steier št. 6/2015, Graz–Ljubljana, 166–206.
- VOJAKOVIĆ, P. 2013a, *Prazgodovinska Emona. Novo odkrita protourbana naselbina na Prulah in njeno mesto v času in prostoru*. – Neobjavljena doktorska disertacija / Unpublished Ph.D. thesis, Oddelek za arheologijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- VOJAKOVIĆ, P. 2013b, Smladnik v prazgodovini. – V/In: B. Štular (ur./ed.), *Grad Smladnik. Raziskave 2011–2012*. Monografije CPA 2, Ljubljana, 19–28.